

Wat betekent BaMa voor de Balie?

Rob C.H. van Otterlo

hoofd Opleiding, Nederlandse Orde van Advocaten

Met ingang van het studiejaar 2003/4 kent het Nederlandse hoger onderwijs een nieuwe structuur, geënt op het Angelsaksische bachelor/mastermodel.¹ In dit artikel een verkenning van de mogelijke gevolgen van de nieuwe structuur voor de Balie en de Orde. Dient er een Balie-examen te worden ingevoerd?

Er lijkt een enorme verwarring te bestaan bij de verschillende universiteiten over de vraag hoe de nieuwe bachelor/masterstructuur nu eigenlijk ingevuld moet worden. Een generalistische bachelor en specialistische master – conform de uitgangspunten van de Bologna-akkoorden² – of een specialistische bachelor én specialistische master?

Deze laatste variant is vooralsnog de meest aannemelijke. Dus meteen al een juridische bachelor met een juridische master, en niet bijvoorbeeld een bachelor geschiedenis en staatsrecht met een master staatsrecht. Van ‘echte’ naar Angelsaksisch voorbeeld gemodelleerde bachelor/masteropleidingen, die bovendien trouw zijn aan de Bologna-uitgangspunten (dat wil zeggen mobiliteit van studenten, internationale gelijkstelling van diploma’s, brede academische vorming in de bachelorfase en specialistische academische vorming in de masterfase), zal wellicht pas over vijf à tien jaar sprake zijn.

In elk geval zullen de nieuwe curricula meteen al een grotere heterogeniteit aan studenten opleveren dan het geval was bij de ‘oude’ doctoraal-opleidingen recht, die veelal inhoudelijk uniform waren en die voorzagen in het zogenaamde civiel effect, dat wil zeggen dat ze toegang gaven tot de toga-beroepen. De groter wordende heterogeniteit als gevolg van het zich verder ontwikkelende BaMa-model, brengt met zich mee dat het voor de Orde steeds lastiger wordt zicht te houden op de specifieke kwaliteit van afgestudeerde masters, en daarmee op de kwaliteit van potentiële intreders in de balie. Bij ongewijzigd beleid van de Orde dreigen dan onmiddellijk aansluitingsproblemen met betrekking tot beroepsopleiding en stage. Met andere woorden: welke masters kunnen straks wel en welke niet tot de Balie worden toegelaten? Blijft het civiel effect dat de toegang tot de toga-beroepen regelt in zijn huidige vorm bestaan, of is het, vanuit de Balie redenerend, wellicht wenselijk die toegang te herzien, bijvoorbeeld door introductie van een Balie-examen?

BALIE-EXAMEN?

Een dergelijk Balie-examen (wellicht gemodelleerd naar het Amerikaanse³ *bar exam*) als toegangsvoorwaarde tot de Balie zou een goede vervanging kunnen zijn voor het civiel effect. Het zou de wetgever, die de entree in de balie in de Advocatenwet geregeld heeft, de mogelijkheid bieden een standaardkwaliteit te definiëren op basis



Marie Cecile Thijs/HH

van onder andere door de Orde aangeleverde specificaties, waaraan intreders in de balie moeten voldoen. Intreders in de balie moeten ongeacht de juridische masteropleiding die ze daarvoor gedaan hebben dan eerst slagen voor dat Balie-examen. Een dergelijk examen bestaat al lang in de VS. Het is geen sinecure en neemt soms twee hele dagen in beslag.⁴

Onderzocht zou kunnen worden of een dergelijke toelatingseis gewenst is om te voorkomen dat de Balie in de nabije toekomst bevolkt gaat worden door masters van Nederlandse dan wel andere EU-universiteiten, met onvoldoende juridische bagage, of die in elk geval van een zó heterogene kwaliteit blijken te zijn dat die door de Orde kwalitatief niet beoordeeld kan worden. Voorts zou de Orde ingevolge het Morgenbesser-arrest in de toekomst voor de onmogelijke taak komen te staan een vergelijking te maken tussen de kennis en ervaring van de aanvrager van toetreding tot de Nederlandse

In 1999 hebben alle ministers van Onderwijs van de Europese lidstaten in Bologna afgesproken een nieuw systeem voor het hoger onderwijs in te voeren. Dat systeem, BaMa, voorziet in wederzijdse diploma-erkenning, en het maakt grotere mobiliteit van studenten en docenten binnen de lidstaten mogelijk. Het bestaat uit twee fasen: een driejarige bachelorfase (afgesloten met een bachelor-diploma) en een eenjarige masterfase (afgesloten met een masterdiploma). Masteropleidingen zijn in principe voorbehouden aan de universiteiten, terwijl bachelor-opleidingen ook aan hogescholen gegeven mogen worden. Die duren dan wel vier jaar in plaats van drie. Inmiddels zijn alle hogescholen en universiteiten bezig met de invoering van de BaMa. De oude doctoraalprogramma's aan de universiteiten komen met het nieuwe systeem te vervallen.

balie én de in Nederland gestelde eisen aan een toetreders⁵.

Een eventueel Balie-examen zou vooraf kunnen gaan aan de beëdiging tot advocaat, waarmee wordt voorkomen dat ongekwalificeerde 'advocaten' op cliënten worden losgelaten. De voor- en nadelen van een dergelijke positionering zouden in elk geval in het oriënterende onderzoek naar de mogelijkheden van een Balie-examen meegenomen moeten worden. Tevens dient in dit verband onderzocht te worden of, en zo ja hoe, de Advocatenwet aangepast dient te worden. Het College van Afgevaardigden heeft op 28 november 2003 ingestemd met een dergelijk onderzoek.

STAGE

Ná een eventueel Balie-examen is er volop gelegenheid voor de stagiaire, in de onverminderde stage van drie jaar, zich 'het ambacht' van advocaat eigen te maken onder het toezien van de patroon. Die kan, gewapend met een portfolio⁶, nauw toezien op de juiste ontwikkeling van zijn stagiaire. In die stageperiode, direct na het Balie-examen, dient veel ruimte te zijn voor de ontwikkeling van vaardigheden die essentieel zijn voor de beroepsuitoefening en die leiden tot bekwaamheden die de advocaat onderscheiden van de jurist.

Uiteindelijke openstelling van het opleidingsaanbod uit de Permanente Opleiding

(advertentie)

BIJ ONS KUNT U UW OGEN GOED DE KOST GEVEN



Aan keuze heeft u in de juridische branche geen gebrek. Er zijn zoveel interessante specialisaties. U zou het liefst eerst uw mogelijkheden verkennen vóór u zich definitief vastlegt. Gelukkig kan dat. Bij Brunel Legal. Want bij ons werkt u als interim-jurist aan verschillende opdrachten bij steeds andere organisaties, met andere activiteiten

en andere culturen. Volop afwisseling dus. En volop de gelegenheid uw kennis te verrijken en uw horizon te verbreden. Kiest u toch voor een vaste baan? Ook dan helpen wij u graag. Bel voor een afspraak 020 - 312 50 00 of email naar info.legal@brunel.nl. Voor meer informatie kunt u ook kijken op www.brunel-legal.nl.

brunellegal

voor de gehele stageperiode is hierbij van groot belang. Stagiaires moeten kunnen kiezen uit een zo breed en diep mogelijk aanbod van cursussen op juridische en advocatuur georiënteerde vaardigheidsgebieden. De Orde bepaalt dan de kwantiteit aan de in te vullen studie, maar de stagiaire bepaalt, op basis van zijn eerder verworven kennis, bij voorkeur in overleg met zijn patroon, de kwaliteit, of zo u wilt het niveau, van de cursussen die hij gaat volgen.

Daarnaast dient de stagiaire op basis van een *just in time*-principe⁷ – de cursus wordt gevolgd kort voordat het geleerde daadwerkelijk in de praktijk wordt gebracht om zo een optimaal leereffect te bewerkstelligen – zelf, en ook hier weer bij voorkeur in overleg met zijn patroon, te bepalen wanneer binnen de driejarige stage hij welke cursus volgt.

Het heeft immers geen enkel didactisch effect indien een stagiaire bijvoorbeeld een vaardigheidscursus conflicthantering of onderhandelen volgt, zoals nu vaak in de Beroepsopleiding het geval is, vóór voordat hij die geleerde vaardigheden in de praktijk kan brengen.

GENERALIST OF SPECIALIST?

De Orde was, is en blijft verantwoordelijk voor de kwaliteit en kwantiteit van het cursusaanbod in de Voortgezette Stagiaire Opleiding, maar de stagiaire en zijn patroon zijn verantwoordelijk voor de wijze waarop zij met dit aanbod omgaan. Afhankelijk van zijn praktijksituatie zal de ene stagiaire er voor kiezen om zich meer generalistisch te ontwikkelen – eigenlijk een verdieping van een groot deel dat reeds op een primair niveau in het Balie-examen werd getoetst – terwijl een andere stagiaire er voor zal kie-

zen de diepte in te gaan, als ‘vooropleiding’ op latere specialisatie. Dit alles is alleen mogelijk als afscheid genomen wordt van een rigide denkwijze over inhoud en volgorde van de Voortgezette Stagiaire Opleiding.

Het reeds in de balie geïntroduceerde portfolio⁸ biedt bij deze vorming van de stagiaire tot advocaat niet alleen een hulpmiddel voor stagiaire en patroon, maar verschaft de Raden van Toezicht op basis van de daarin opgenomen informatie ook goed inzicht in de kwalitatieve ontwikkeling van de stagiaire. Gebaseerd op de inhoud en kwaliteit van zo’n portfolio kunnen zij dan stageverklaringen uitreiken, dan wel aanvullende eisen stellen aan de stagiaires teneinde tekortkomingen in hun ontwikkeling weg te kunnen werken. Wel dient het zo te zijn dat de eisen die gesteld worden aan de stageperiode in alle arrondissementen gelijk zijn.

MEER KWALITEIT

In het hier geschetste toekomstscenario passen geleidelijk terugtrekkende bewegingen met betrekking tot het alleenrecht van de Orde in de uitvoering van de Beroepsopleiding, en juist optrekkende bewegingen waar het de kwaliteitsbewaking van opleidingen betreft. Een Balie-examen maakt ook de noodzaak voor het onderhouden van een uitgebreid vrijstellingsbeleid met de daarbij horende beroep- en bezwaarmogelijkheden obsolete. Immers, helder en strak geformuleerde specificaties (waaraan iedereen die tot de Balie wil toetreden, ongeacht zijn eerdere opleiding, moet voldoen) – een taak van de Orde – maakt het voor andere opleidingsaanbieders dan de Orde (universiteiten, advocatenkantoren, commerciële en niet-commerciële opleidingsaanbieders, postacademische onderwijsinstellingen) mogelijk

opleidingen aan te bieden die voorzien in de specificaties. Juridische zij-instromers, die nu nog een verplichte compactcursus moeten volgen, zouden zich door middel van aanvullende zelfstudie of door het volgen van cursussen zelf kunnen voorbereiden op het Balie-examen.

Bij een dergelijke ontwikkeling past dat de Orde, consistent en in lijn met haar eerder in gang gezette beleid⁹ waar het opleiding betreft, zich steeds sterker concentreert op haar kerntaken in dezen: kwaliteitscontrole en -bewaking, culminerend in enerzijds een kwalitatief hoogwaardig selectief Balie-examen en anderzijds kwaliteitsbewaking van de stage door middel van het portfolio. De kwaliteit van de Voortgezette Stagiaire Opleiding en de Permanente Opleiding moet worden gewaarborgd door een kwaliteitssysteem, waarbij de opleidingsaanbieders consequent worden getoetst. Veel aandacht dient blijvend besteed te worden aan Gedragsrecht, dat gedeeltelijk getoetst kan worden in het Balie-examen en dat bovendien een prominente plaats dient te krijgen in de stage en vervolgens zichtbaar dient te zijn in het portfolio.

Kortom, de Orde handhaaft onverminderd het goede en unieke van het ‘gilde-systeem’, de stage: een combinatie van werken en leren beoordeeld en begeleid door ervaren beroepsbeoefenaren, de patroons. De Orde neemt afscheid van een kwaliteitsbelemmerend monopolie voor wat betreft de uitvoering van de meer cognitieve onderdelen van de beroepsvorming. Met een dergelijk beleid kan de Orde met een gerust hart ook de volgende vijftien jaar de opleiding advocatuur¹⁰, en daarmee deels de kwaliteit van de toekomstige balie, garanderen. ●

NOTEN

1 Zie voor een uitgebreide beschrijving van dit model G. Davies, Meesterlijke kronkels, maar nog steeds geen Masters: de slangenkuil BaMa. In: *Ars Aequi*, 52, 10, 2003, p. 797-801; R.C.H. van Otterlo, Bachelor-masterstructuur in het Nederlandse hoger onderwijs: gemiste kans of opportunity?, *Forfaitair*, 16, 137, 2003, p. 10-6.
2 G. Davies, 2003.
3 Amerika is overigens niet het enige land dat de toelating tot de balie regelt middels een bar exam.
4 R. van den Bos, De sprong over de plas. In: *Advocatenblad* 23, 1996.

5 Europese Hof van Justitie, 13 november 2003, zaak C313/01, Morgenbesser. Een Franse juriste had 8 maanden op een advocatenkantoor in Frankrijk gewerkt toen zij naar Italië verhuisde. In Italië verzocht zij om toetreding tot de Italiaanse balie. Het Hof oordeelde dat een EU-onderdaan, in het bezit van een rechtndiploma van een EU-staat, de toelating tot de balie van een andere lidstaat niet slechts geweigerd kan worden omdat het diploma niet ‘erkend’ is door die lidstaat.

6 Zie Rob van Otterlo en Edwin Petterson, De uitdaging die portfolio heet. Naar een nieuwe vorm van begeleiding van stagiaires. In: *Advocatenkantoorblad*, september 2003, p. 10-13.

7 Een begrip uit de logistiek en bedacht en voor het eerst toegepast door Toyota, waarbij de onderdelen die nodig zijn bij het fabricageproces van auto's op het laatst mogelijke moment worden aangeleverd waardoor een optimale kostenefficiëntie wordt gerealiseerd.

8 Zie Rob van Otterlo en Edwin Petterson, De uitdaging die portfolio heet. Naar een nieuwe vorm van begeleiding van stagiaires. In: *Advocatenkantoorblad*, september 2003, p. 10-13.

9 Zie ‘Van cursusorganisatie naar kwaliteitsinstituut’. In: recht op vertrouwen. Jaarverslag 2000 van de Nederlandse Orde van Advocaten, Den Haag 2001.

10 In 2004 bestaat de beroepsopleiding vijftien jaar.